

G L E D A L I Š K I L I S T
M E S T N E G A G L E D A L I Š Č A
V C E L J U • S E Z O N A 1 9 5 2 - 5 3
L E T O V I I • Š T E V I L K A 6

F R I E D R I C H F O R S T E R
R O B I N Z O N N E S M E U M R E T I

Premiera v sredo, dne 25. februarja ob 20

F R I E D R I C H F O R S T E R
ROBINZON NE SME UMRETI

Igra v treh dejanjih (osmih slikah)

Prevedel: Osip Šest

Režija: Branko Gombač

Scena in kostumi: inž. arh. Miloš Hohnjec

I G R A J O :

Daniel Defoe	Avgust Sedej
Tom, njegov sin	Janez Škof
Gospod v zlatoobrobljeni suknji	Peter Božič
Mrs. Chautley	Angela Sadarjeva
Maud, njena hčerka	Silva Cvahtejeva
Charly Brown	{Janez Drozg {Franc Hrastnik
Jim Drinkwater	Jože Jordan
Bob	Alojz Snedič
Ben	Janko Stanič
Bill	Tone Hrastenšek
Mister Drikwater, kraljevi nadkurjač	Franjo Cesar
Mrs. Drinkwater, njegova žena	Ida Marinčičeva
Mister Herodež Pum	{Franc Mirnik {Vinko Podgoršek
Gospodična Hackitova, njegova gospodinja	Zora Červinkova
Krčmar pri »Rumeni papigi«	Vladimir Novak
Mornar	{Vinko Podgoršek {Franc Mirnik
Sluga	Bogo Kotnik
Stražar	Vladimir Vizjak {Neda Sirnikova {Tone Vrabl {Bogo Kotnik {Vladimir Vizjak
Gostje pri »Rumeni papigi«	

Dogaja se v Londonu okrog leta 1780

Inspicent: *Tone Vrabl* — Suflerka: *Tilka Svetelškova* —
Razsvetljava: *Bogo Les* — Lasuljar: *Vinko Tajnšek* — Odr-
ski mojster: *Franjo Cesar*

Sceno je izdelala gledališka delavnica pod vodstvom mojstra
Franja Cesarja, kostume pa gledališka krojačica *Amalija*
Patirjeva in gledališki krojač *Jožef Gobec*

Tako bi se lahko glasil naslov igre o mladostnem navdušenju mladih ljudi vsega sveta, ki ga je v njih vzbudila Defojeva povest o Robinzonu, o njegovih pustolovščinah, o njegovi borbi za življenje in rešitev. V milijonih mladih src je ta knjiga prižgala iskro požrtvovalnosti, tovarištva in poguma. Tudi v naših srcih, ko smo bili mladi. In ko danes mislimo nazaj, s toplo mislijo opažamo, da ta iskra v nas še vedno tli. Če ne tli, pa je v nas vsaj še lep in topel spomin nanjo.

Vpliv dobre knjige na mladega človeka je tako močan, da nemalokrat bistveno usmerja mlada življenja in oblikuje njihov moralni obraz. Tako je bilo v vseh časih, odkar mlad človek iz knjige spoznava življenje, si bogati in razvija domišljijo in iz nje črpa snov za svoje načrte, sanje in želje. Kdo izmed nas ni v mladih letih sanjaril, da se kot Robinzon na samotnem otoku prebija skozi življenje, da z Lukcem išče po Ameriki očeta, da prihaja v kočo strica Toma ali da sedi z Rudijem za volanom novega avtomobila?

Ta resnica je vzpodbudila nemškega dramatika Friedricha Forsterja, da je napisal o mladih ljudeh, ki žive pod močnim vtisom Defojeve povesti o Robinzonu, zanimivo gledališko igro. Dal ji je naslov: Robinzon ne sme umreti. Igra prikazuje skupino mladih ljudi, ki se spuste v borbo s pokvarjencem, da bi pomagali brezpomočnemu starcu. Ta starec je pisatelj Robinzona, Daniel Defoe, ki mu je pokvarjeni sin Tom, potem ko ga je spravil na beraško palico, ukradel še zadnje, rokopis njegove slavne povesti.

Kdo je bil Daniel Defoe in kakšen je bil čas, v katerem je živel, torej čas, v katerem se dogaja dejanje naše igre?

Daniel Defoe

Konec 17. in v začetku 18. stoletja, ko je živel in pisal Daniel Defoe, se je v Angliji začel pokret, ki ga v zgodovini označujemo kot prosvetljenstvo. Angleška meščanska revolucija je spremenila družbeno ureditev v Angliji mnogo prej kot v drugih evropskih državah. Po ekonomski zmagi meščanskega razreda sta se začeli razvijati znanost in tehnika, ki sta bili meščanstvu potrebni za industrijski razvoj. Tako je Anglija v tej dobi postala vodilna sila ne samo na področju tehnike in ekonomije, marveč je tudi duhovno prerasla vse ostale evropske države in vplivala nanje v progresivnem smislu.

Toda prav zaradi tega, ker je prišlo do meščanske revolucije v Angliji tako zgodaj (1630 do 1660), ta revolucija ni bila izvedena dosledno. Meščanstvo se je zadovoljilo z gospodarsko zmago, a politične pozicije je pustilo v rokah plemstva. Angleško meščanstvo si je s pomočjo monopolističnih trgovskih družb brezobzirno grabilo kolonialna posestva z neizčrpnimi viri surovin in si grmadilo neslutena bogastva ter neusmiljeno izkoriščalo delovnega človeka. Meščanski kapitalistični morali, ki uči, da je vsakdo, ki si pridobi manj premoženja kot bi si ga mogli, popoln bedak, se je kmalu prilagodilo tudi angleško obubožano plemstvo. Tako je prišlo v Angliji do sodelovanja med meščanstvom in plemstvom, dočim je kmečki in delavski proletariat bil predmet skupnega izkoriščanja. Ti procesi so glavne značilnosti Anglije te dobe.

Res je sicer, da je bil angleški otok svetilnik, ki je izžareval začetke evropskega prosvetljenstva. Toda te prosvetljske ideje so bile zaradi povezanosti meščanstva s plemstvom bolj umerjene in manj dosledne, kot pa prosvetljske ideje, ki jih je pozneje uresničila francoska revolucija.

V obledelih aktih nekega starega londonskega sodnega procesa so našli kronisti naslednji osebni popis: »Človek srednje rasti, temnopolt, rjavih oči in kodrastih las. Ima kljukast nos. Čeljust mu je pomaknjena naprej, oči ima sive, blizu ust ima materino znamenje. Navadno nosi lasuljo.« To je osebni popis Daniela Defoja, pisatelja svetovno znane povesti o Robinzonu. Dejstvo, da so našli osebni popis tega pisatelja v sodnih zapiskih, samo na sebi dovolj jasno govori o njegovem položaju v tedanji družbi: ta položaj je bil tak, da ga je vladajoča družba najrajši videla za varnimi zapahi svojih zaporov.

Točna letnica Defojevega rojstva ni znana. Nekateri viri navajajo leto 1659, nekateri pa leto 1660. Ve se pa, da se je rodil v Londonu in da mu je bil oče po poklicu mesar, ki je želel, naj bi mu sin postal duhovnik. Dal ga je v šole, kjer je Daniel dobil osnovo za svoje poznejše delo. Zlasti se je zanimal za klasične jezike in književnost. Po nekaj letih bogoslovskega študija pa je zapustil bogoslovje in se posvetil trgovini. Ukvarjal se je tudi s študijem ekonomije in zemljepisa. Potoval je po Španiji in Portugalski in se nekoliko naučil francoski, italijanski in španski. V trgovini je bila njegova sreča zelo opoteča. Več podjetij mu je prišlo na boben. Ko mu je propadlo zadnje podjetje, je stopil v državno službo.

Če bi bil Daniel Defoe samo trgovec in državni uslužbenec, bi bil njegov življenjepis s tem končan. Toda Defoe je bil še nekaj drugega: bil je publicist, pamfletist in pisatelj in to eden od najbolj plodnih pisateljev svojega časa. Viri pravijo, da je izdal 254 publikacij.

Kot prosvetljenec se je ukvarjal z najrazličnejšimi problemi. Tako je njegovo prvo tiskano delo, ki je izšlo 1698, delo s področja ekonomije in socialnega skrbstva. To je bila razprava pod naslovom: Esej o projektih, ki je vseboval mnogo pomembnih predlogov za organizacijo bančne službe, domov za slaboumne, dekliških šol itd. Ti predlogi so bili, kot poročajo viri, naravnost revolucionarni. S tem hočem reči, da so bili daleč pred prakso njegovega časa.

Leta 1701 izide njegovo prvo literarno delo. To je bila satira na angleško plemstvo pod naslovom: Pravi Anglež.

Leta 1702 anonimno izda oster pamflet proti cerkvi, za kar je bil 24. februarja 1703 obsojen na visoko globo in na sramotni steber. Ko je prestajal kazen ob sramotnem stebru, je ljudstvo priredilo na trgu demonstracije in ga pozdravljalo kot glasnika svojih teženj. Po tem doživetju je Defoe napisal Himno sramotnemu stebru, ki je še danes kot uporen in zanosen poziv v boj vredna branja.

Iz prvega obdobja Defojevega literarnega udejstvovanja bi kazalo omeniti še njegove Spomine na razne transakcije in finančne posle iz sveta na luni (l. 1705). To je ostra, drzna in brezkompromisna satira na razmere v tedanji Angliji, ki je verjetno vzpodbudila Jonathana Swifta, da je napisal svoja Guliverjeva potovanja.

Dne 25. aprila 1719 je izšla njegova povest Robinzon Cruzoe. Knjiga je v štirih mesecih doživela nič manj kot štiri izdaje. Po Robinzonu sledi dolga vrsta romanov, ki jih na tem mestu ne moremo podrobneje navajati.

Ko je angleški imperij začel po vrsti osvajati kolonialna ozemlja, se je začela nenavadno naglo razvijati angleška mornarica. Potovanja v neznane kraje in dežele so inspicirala celo vrsto angleških piscev, da so začeli pisati pustolovske romane. V teh avanturističnih zgodbah najdemo začetke poznejših robinzonjad. Med takimi fantastičnimi in avanturističnimi potopisi naj že pred Defojevim Robinzonom omenim knjigo pod naslovom Pustolovščine Aleksandra Selkirka, škotskega mornarja, ki je štiri leta preživel sam na nekem otoku, nakar se je vrnil v Anglijo. Po zgodovinskih podatkih se je Defoe s piscem te povesti osebno poznal in nekateri trde, da je Robinzona napisal po njegovem pripovedovanju. Držalo bo verjetno le to, da je Selkirkovo pripovedovanje dalo Defoju motiv in vzpodbudo.

Defoe opisuje v Robinzonu človeka, ki se je po čudnih okoliščinah nenadoma znašel v položaju, v kakršnem je bil človek skoraj na začetku svojega kulturnega, sociološkega in civilizacijskega razvoja. To se pravi: človek, na milost in nemilost prepuščen naravnim silam in postavljen pred izbiro, da se jim ali da uničiti ali pa najde način, možnosti in sredstva, da si v borbi s temi silami ohrani življenje in da si ga tudi kolikor mogoče znosno uredi. Razlika je edinole v tem, da je ta človek imel izkušnje iz svojega prejšnjega življenja v organizirani družbi in da je vedel, kako naj bi si življenje uredil. Treba mu je bilo samo iznajdljivosti, poguma in optimizma, da je z golimi rokami to tudi dosegel. Robinzonova zgodba je torej zgodba o razumnem, energičnem in sposobnem človeku, ki si z lastnimi silami ureja življenje brez pripomočkov, ki bi mu jih mogla dati urejena civilizirana družba. Lahko bi rekli:

Robinsonova zgodba je kratka, pregledna zgodovina človeškega razvoja od prazgodovine do civilizacije v obliki poljudne povesti.

Defojeva povest je doživela po vsem svetu velikanski uspeh. Mladina v Angliji in po vsem svetu se je malo menila za odklonilno stališče oficialne konservativne kritike, ki je povest celo ožigosala kot skrajno škodljivo delo, ker da zavaja mladino v nemoralo in pustolovščine. Robinson je kaj kmalu postal za mladino, pa tudi za odrasle preproste ljudi nekaj katekizem.

Iz tega časa in o tem človeku nam torej govori Forsterjeva gledališka igra Robinson ne sme umreti.

Pisatelj sam pravi, da njegov Robinson ni čista mladinska igra. To se je pokazalo tudi pri uprizoritvah v Drami SNG v Ljubljani v sezoni 1933-34 in 1943-44 (režiser obakrat Osip Šest), ki so doživele ne navaden uspeh in ki jih niso obiskovali samo mladinci in otroci, marveč prav tako ali pa še z večjim navdušenjem tudi odrasli. Igra o Robinsonu, ki ne sme umreti, jih je spomnila na najlepša leta njihovega življenja, ko so se s čistim srcem predajali sanjam in vplivu književnih del, ki so jih prebirali.

Igra Robinson ne sme umreti je po besedah pisatelja »gledališko delo, pisano za vse tiste, ki so v sebi ostali mladi. Uspeh, ki ga tako zvesto spremlja, temelji v ljubezni mladih src, v katerih Robinson ne bo nikoli umrl.«

Lojze Filipič

PISATELJ O SEBI IN O SVOJEM DELU

Friedrich Forster je psevdonim nemškega pisatelja, ki mu pravega imena literarna zgodovina sploh ne pozna. Tudi za življenjepisnimi podatki sem zaman brskal. Da bi pisatelja vsaj nekoliko predstavil našemu občinstvu, objavljam v skrajšani prirredbi njegov sestavek, ki je pod naslovom Robinson ne sme umreti izšel v knjižni izdaji istoimenske gledališke igre leta 1940 (založba Albert Langen in Albert Müller v Berlinu).

Urednik

Svoje prvo gledališko delo sem si zamislil in ga v osnutku tudi napisal kot mlad vojak leta 1915. Pozneje sem v vojaški bolnišnici v Brombergu začel s prepisovanjem na čisto in končno obdelavo, toda delo sem dovršil šele ob koncu prve svetovne vojne. Pred mano je ležal zajeten rokopis: skoraj štiristo popisanih strani — »dramski misterij v devetih slikah s predigro«. Naslov se je glasil: »Mamon«. Nikoli ne bom pozabil srečnih ur, ki sem jih preživljal, ko sem prebiral prve korekture, prav tako ne trenutka, ko sem imel v rokah prvi tiskani izvod knjige. Državno gledališče v Jurdsburgu je sprejelo delo na repertoar. Krstna predstava je bila 21. maja 1919. Doživela je sicer hrupen uspeh, ki pa se pozneje ni ponovil v nobenem drugem gledališču. Spoznal sem, da s tem gledališkim delom nisem dosegel tistega, kar sem bil nameraval.

Delce je bilo samo bled odraz mojih fantazijskih podob. In dan, ki naj bi mi pomenil dan veselja, mi je prinesel skrbi in notranji nemir. Kljub temu, da je bila kritika obzirna in popustljiva — zdelo se mi je, da je bila neupravičeno mila — sem šele leta 1923 spet stopil pred javnost z novim dramskim delom. Naslednja moja drama je prišla na oder leta 1926. Med tem časom, sem predelal in moderniziral Gozzijevo »Turando« in nekaj Sachsovih burk.

Jeseni leta 1927 sem zapustil gledališče, v katerem sem doslej delal kot dramaturg, režiser in igralec, da bi se popolnoma posvetil dramati in da bi od svoje dramatike tudi živel. Preselil sem se v München, našel sem si založnika in do 1931. leta izdal celo vrsto gledaliških del. Vsa ta dela so bila tudi uprizorjena: dramska zgodba o nesrečnem Goethejevem mladostnem prijatelju Reinholdu Mihaelu Lenzu, dalje »Zlati list«, gledališka igra, ki sem jo predelal kot eno prvih radijskih iger za takrat novi radio in še nekaj drugih. Kljub temu, da je večina tiska v glavnem pozitivno ocenila ta dela, le nisem dosegel pomembnejšega uspeha. Da bi mogel živeti, sem leta 1929 napisal pod izmišljenim imenom nekaj burk za bavarske kmečke odre in ta vesela, kar v serijah igrana priložnostna gledališka dela so mi omogočila, da sem lahko v miru in brezskrbnosti končal dramo, ki je bila zame, ali bolje za mojo pot kot dramskega pisatelja odločilna. Naključje je hotelo, da sem lahko to novo dramo prebral direktorju enega od pomembnejših nemških gledališč. Delo je naredilo nanj tako močan vtis, da ga je sprejel v repertoar, toda pod pogojem, da spremenim ime. In šele tedaj sem izvedel, da so me imeli tedanji dramaturgi za »proizvajalca otroških pravljic«, da sem ožigosan kot »predelovalec in prirejevalec« tujih del. Nadalje sem izvedel, da jim moje ime in moj priimek nista všeč, ker da zvenita »preveč romantično«. Po kratkem oklevanju sem sprejel dobronamerni nasvet in tako je igra »Mož v sivem« izšla leta 1931 kot delo Friedricha Forsterja, pisatelja, ki ga doslej ni nihče poznal in ni o njem nikdo ničesar slišal. Krstna predstava je bila v Kölnu, kmalu nato je sledila uprizoritev v Leipzigu, nakar jo je sprejelo v repertoar 40 nemških gledališč, razen tega tudi gledališča v Češkoslovaški in Avstriji. Uspeh je bil, da se izrazim z besedami gledaliških kritikov, senzacionalen. Delo je doživelo na mnogih odrih po 40 do 50 in celo do 60 ponovitev in kjerkoli so ga igrali pozneje, je kritika vedno znova potrdila ta nenavadni uspehi.

Tega ne pripovedujem zato, ker bi hotel biti interesanten, temveč zato, da na svojem primeru pokažem, kaj vse se pisatelju lahko pripeti. Najprej mi je potrebno prikrivanje. Da ga začno upoštevati, potrebuje tako rekoč vojno zvijačo.

Toda pozneje, pred krstno uprizoritvijo moje igre »Robinzon ne sme umreti« (leta 1932 v Leipzigu) je bila v tisku objavljena notica, ki je vso stvar pojasnila. Srečen sem bil, ko sem videl, da je gledalcu šlo samo za delo, ne pa za privatno pisateljevo osebo.

»Robinzon ne sme umreti« je doživel še veliko večji uspeh. Igrali so ga skoraj vsi svetovni odri, v svoje oddaje so ga uvrstile skoraj vse evropske radijske postaje in še danes je na sporedu v mnogih gledališčih.

Zgodba je preprosta in potrudil sem se, da bi jo tudi pripovedoval kar le mogoče preprosto.

»Robinzon ne sme umreti« ni nikaka mladinska igra, marveč gledališko delo, pisano za vse tiste, ki so v sebi ostali mladi. Zato tudi povsod naleti na razumevanje. Uspeh, ki ga tako zvesto spremlja, temelji v ljubezni mladih src, v katerih Robinzon ne bo nikoli umrl.

Friedrich Forster

Ž I V L J E N J E
I N
N E N A V A D N O Č U D N E
P U S T O L O V Š Č I N E
R O B I N Z O N A C R U S O A
M O R N A R J A I Z Y O R K A

ki je osemindvajset let
živel čisto sam na neobljudenem otoku
ob ameriški obali,
blizu ustja velike reke Orinoko,
potem ko ga je vrglo na obalo
po brodolomu, pri katerem je našla smrt
vsa posadka razen njega;

s

povestjo, kako so ga nazadnje prav tako čudežno
rešili gusarji.

NAPISAL ON SAM

LONDON

MDCCLXIX

Prevod naslovne strani prve izdaje Defojevega Robinzona iz leta 1719.

BIBLIOGRAFIJA SLOVENSКИH IZDAJ DEFOJEVEGA ROBINZONA

Defojev Robinzon je izšel na Slovenskem doslej v mnogih izdajah in priredbah. V tej bibliografiji navajam samo tiste izdaje, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

1. Robinzon starši, njegove vožnje in čudežne dogodbe; poslovenil Janez Parapat, duhoven Ljubljanske škofije; izdala družba sv. Mohora v Celovcu, natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu, Celovec 1876, strani 141. Avtor Daniel Defoe ni naveden.

2. Marko Senjanin, slovenski Robinzon. Po angleškem izvorniku priredil Jan Baukart; natisnila in založila Učiteljska tiskarna; Ljubljana 1920, strani 159; z ilustracijami. Jan Baukart je delo priredil tako, da je Robinzon po rodu iz Senja v Hrvaškem Primorju.

3. Robinzon, povest za mladino, poslovenil Silvester Košutnik, založil Anton Truk, knjigar, Ljubljana 1923, natisnil A. Slatnar v Kamniku, strani 112, s podobami. Avtor Daniel Defoe ni naveden.

4. Povest o Robinzonu, za mladino spisala Kathleen Fitzgerald, v slovenščino preložil Bogomil Vdovič; risbe sta napravila za izvornik Joseph Simson in M. Lavørs Harry, posnel jih je litografski zavod založnika, J. Blasnika nasled. d. d., Ljubljana 1924, strani 63, s slikami v barvah. Pravi avtor Daniel Defoe tudi pri tej izdaji ni naveden, pri navedenem avtorju Kathleen Fitzgerald pa je na naslovni strani pomota. Prevajalec je avtorico smatral za moškega in tako stoji na naslovni strani: »Za mladino spisal Kathleen...«

5. Daniel Defoe, Robinzon Crusoe; za slovensko deco priredil Vladimir Levstik; založila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg, družba z o. z., Ljubljana 1925, natisnila Delniška tiskarna d. d. v Ljubljani, ilustriral R. Šubic, strani 162.

6. Daniel Defoe: Robinzon; priredil Nande Vrbanjakov; izdala Unione editoriale Goriziana; Gorica 1936; natisnila Tipografia Consortiale, Trst; linorezi in platnice so delo A. Č., strani 120.

7. Daniel Defoe: Življenje in čudovite prigode pomorščaka Robinzona Kruzoa; po ruski priredbi Korneja Čukovskega poslovenil Vinko Gaberski; ilustriral Riko Debenjak; naslovno stran izdelal Janez Trpin; izdala Mladinska knjiga, Ljubljana 1946, tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna d. d. v Ljubljani, strani 256; druga izdaja 1952.

Nekaj novejših srbskih izdaj:

1. Robinel Kruso, napisao Daniel Defo, prevod i obrada (prevajalec in prireditelj ni naveden); ilustrirao V. I. Žedrinski, Beograd 1934; Zlatna knjiga, strani 146. Druga izdaja je izšla leta 1946 v založbi srbskega kulturno-prosvetnega društva »Prosvjeta« v Zagrebu v zbirki »Dečja knjiga«. Prireditelj in prevajalec tudi v tej izdaji, ki obsega 151 strani, ni naznačen.

2. Danijel Defo: Život i pustolovine Robinsona Kruzoa; prevel s engleskog dr. Vladeta Popović; predgovor napisao O. Bihaljin Merin, Prosvjeta, Beograd 1947, kolekcija Svetski klasici (brez navedbe številke zvezka), strani 264 plus XXVIII; z originalnimi bakrorezi.

Lojze Filipič

F E D O R G R A D I Š N I K

ZGODOVINA CELJSKEGA GLEDALIŠKEGA ŽIVLJENJA

(Nadaljevanje.)

Ustanovitelji Celjske čitalnice l. 1862
Od leve proti desni: Pirnat, Zuža, dr. Kočevar, Kapus

novi mladi moške kakor na primer dr. Ivan Dečko, Gaberšek in Jerman, se nikomur izmed njih ni posrečilo zbrati primerno gledališko družino, ki bi bila voljna in sposobna obnoviti vsaj v skromni obliki sloves čitalniških gledaliških predstav iz časa Ervarda Jeretina.

Tokrat je imel Ivan Jerman srečno roko. Kar se doslej še nikomur ni posrečilo, se je posrečilo njemu. Na občnem zboru dne 30. oktobra 1887 je poročal društveni tajnik dr. Lemež, da je bila dne 8. februarja 1887 gledališka predstava s tombolo in plesom. O tej predstavi vse do občnega zbora ni v sejnih zapiskih nobenega poročila in tudi na občnem zboru tajnik ni poročal, kako se je uprizorjena igra imenovala in kdo so bili igralci.

Na odborovi seji dne 16. februarja 1887 so ponovno razpravljali o proslavi 25-letnice čitalnice. Odbornik Jerman je predlagal, naj bi se

Na isti seji je bil soglasno sprejet predlog, »da se imenuje državni poslanec župnik Božidar Raič zaradi njegovih znanih zaslug za Slovence častnim udom celjske čitalnice.«

Po tej odborovi seji sta minili dve leti.

Šele po občnem zboru dne 21. novembra leta 1886 so se trije društveniki in sicer: Veršec, Čulk in Jerman spomnili, da je bil pred dvema letoma sprejet dr. Filipičev predlog za nabiranje prostovoljnih prispevkov za nabavo gledaliških potrebščin. Izrekli so željo, naj bi prihodnji odbor po možnosti skrbel za to, da bi se pričele zopet gledališke igre in Veršec je še pripomnil, naj bi se igralci za to zanimali posebno glede na bližajočo se 25-letnico čitalnice. Kajti kljub temu, da so zadnja leta pristopili k čitalnici

takrat »kakšna gledališka igra predstavljala«. Odbor ga je pooblastil, da skuša to stvar pripraviti ter na prihodnji odborovi seji o tem poročati. Na isti seji je bil sprejet tudi predlog, da sestavi prof. Miha Žolgar »kroniko celjske čitalnice od začetka do zdaj in bi se tiskati dalo«.

Na prihodnji odborovi seji dne 7. marca 1887 je poročal Ivan Jerman, da je glede uprizoritve gledališke igre vse potrebno ukrenjeno ter je zaenkrat določeno, naj bi bila predstava še pred Veliko nočjo. Glede gledališkega odra se je obrnil na odbor katoliškega podpornega društva, »kojega predsednik čestiti gospod Zičkar mu je obljubil, da si ga lahko čitalnica izposodi.«

Nastal je torej zanimiv položaj. Svojtčas se je predsednik katoliškega podpornega društva Zičkar obračal na čitalnico s prošnjo, naj mu posodi za njegove prireditve gledališki oder, zdaj se je stvar obrnila: čitalnica ni imela več gledališkega odra, ki bi bil primeren za uprizorjanje iger. Izposojati si ga je morala od tistega konkurenčnega društva, ki pred nekaj leti ni imelo še nobenega inventarja in si je oder za svoje prireditve moralo izposojati pri čitalnici.

Ker se je bližala 25-letnica čitalnice, je bil glavni predmet na vseh društvenih sejah razprava o načinu te proslave, dokler ni bilo na občnem zboru dne 30. oktobra 1887 sklenjeno, da se proslava preloži na prihodnje leto. Na proslavo naj se povabi vsa spodnještajerska narodna društva, da bi se tako ta pomembna obletnica čim veličastneje proslavila.

Na Silvestrov večer leta 1887 je bila zopet enkrat gledališka predstava, »ki se je dobro obnesla,« za kar ima največ zaslug režiser Ivan Jerman, kateremu je odbor na predlog dr. Ivana Dečka izrekel za njegov trud posebno zahvalo. Uprizorjena je bila veseloigra »Klobuk« neznanega avtorja in prav tako v neznani zasedbi. To je bila v poslovnem letu 1887 druga gledališka predstava čitalnice.

Ivanu Jermanu se je torej posrečilo, kar se ni v teku let posrečilo nikomur, dasi so razni čitalničarji ponovno poskušali poživiti društveno gledališko dejavnost. On je bil tudi tisti, ki je spravil čitalniški oder zopet v red, za kar mu je bila izrečena na občnem zboru dne 5. jan. 1887 še prav posebna zahvala. Ivan Jerman je bil mlad trgovski pomočnik, ki je postal takoj po svojem vstopu v čitalniški odbor eden najagilnejših društvenikov, izredno živahen družabnik in duša pri vseh društvenih veselicah, plesih in drugih prireditvah. Čudežev seveda tudi on ni mogel delati in sta omenjeni skromni predstavi za dolgo dobo zopet edini gledališki prireditvi celjske čitalnice. Leta 1887 je imela čitalnica prve mesece največ dela in skrbi s proslavo društvene 25-letnice. Vsi odborniki so imeli polne roke dela in ni bilo časa misliti na študij gledališke igre.

Na občnem zboru dne 29. X. 1888 je društveni tajnik dr. Ivan Dečko poročal, da je že več let sem opazno veselo dejstvo, »da število udov konstantno raste, sicer polagoma, pa vendar od leta do leta, — znamenje, kako se slovenski živelj, posebno slovenska inteligenca v mestu celjskem stanovitno množi. — (Podčrtal F. G.).

Dne 20. aprila je obhajala čitalnica 25-letnico svojega obstanka. Pri tej je g. prof. Krušič, najstariši ud čitalnice v izborni sestavljenem govoru orisal čitalnične pretekle vesele in žalostne dni, njen početek,

S P E T E L E T O Š N J E P R E M I E R E
J A N E Z Ž M A V C : I Z V E N D R U Ź B E

Režiser: Andrej Hieng

Scena in kostumi: inž. arh. Mirko Lipužič

Prizor iz 1. dejanja. Od leve proti desni: Sonja (Neda Sirknikova), Tinica (Bogdana Vrečkova), Zora (Marija Goršičeva), Trataik (Vladimir Novak) in Stane (Janez Skof).

Prizor iz tretjega dejanja. Od leve proti desni: Zvonko (Peter Božič), Sonja (Neda Sirknikova), Stane (Janez Skof) in Zora (Marija Goršičeva). (Foto Pelikan)

Med
odmori
stopite
v

gledališka okrepčevalnica

in se v njej
odžejajte
in
okrepčajte!

TOVARNA ORGANSKIH BARVIL CELJE, ČRET 117

POŠTNI PREDAL 58 - TELEFON 20-06

se priporoča s svojimi proizvodi:

žvepleno črno O za barvanje v tekstilni industriji
žvepleno modro za barvanje v tekstilni industriji
rd. olivno za barvanje v tekstilni industriji
solna kislina brezazenska
ortodiklorbenzol kot topilo in nadomestek metilanona
paradiklorbenzol kot sredstvo proti moljem
natrijev tiosulfat, kristalni kot antiklor v tekstilni in usnjarski
industriji

NAROČITE SI

Gledališki list

N A D O M !

Prejemali ga boste
redno pred premiero

GLEDALIŠKI LIST
MESTNEGA GLEDALIŠČA
V ČELJU • SEZONA 1952-53
LETO VII • ŠTEVILKA 6

FRIEDRICH FORSTER
ROBINZON NE SME UMRETI

CINKARNA CELJE

TELEFON 20-81 in 20-82

za domači trg in izvoz:

SUROVI CINK	97,80 % Zn
CINKOV PRAH	97 % Zn total
FINI CINK	99,75 % Zn
DVOJNO FINI CINK	99,85 % Zn
RAFINIRANI CINK	98,70 % Zn
CINKOVA PLOČEVINA	
AVTOTIPIJSKE IN OFFSET PLOŠČE	
CINKOVI PROTEKTORJI ZA KOTLE	
CINKOVE PRALNICE — VALOVITE	
CINKOVO BELILO	
ZVEPLENA KISLINA 60° Bè	

Cenjene stranke opozarjamo, da opravljamo usluge z valjanjem svinca, kositra, antimoñovega svinca in srebra

»HMEZAI«

HMELJSKO ZADRUŽNO IZVOZNO PODJETJE ŽALEC

izvaža na vsa svetovna tržišča prvorazredni savinjski hmelj, znan pod zaščitno znamko: »SLOVENSKI HMELJ, štajerski, Savinjska dolina«

Svojim članom posreduje in dobavlja: hmeljevke, umetna gnojila, zaščitna sredstva, stroje za obdelovanje hmeljišč itd.

T R G O V S K O P O D J E T J E

„Špecerija“

V C E L J U

Vam nudi v največji izbiri vse kolonialno blago, dalje moko, likerje, buteljna vina, suhomesnate izdelke in sire. Oglejte si naše trgovine in gotovo boste postali naš stalen odjemalec

TOVARNA USNJA ŠOŠTANJ

Telefon števil. 2

izdeluje najcenejše in najboljše podplatno usnje, komerčno in Goodeyer, vseh barv telečji in goveji boks ter velurje, duboks za smučarske čevlje, kravino za delavske čevlje, svetovno znane likance in tehnično usnje

Tekstilna tovarna Šempeter v Savinjski dolini

izdeluje

use vrste beljenega platna širine 80, 145 in 180 cm,
zavese v širini 80 in 150 cm,
flanele za rjuhe itd.

Moderna belilnica — uslužnostno beljenje

Nizke cene — Solidna postrežba

Trgovini na veliko dajemo 2% grosistični popust

Se želite za mal denar
lepo, dobro in trpežno
obleči od nog do glave?
Potem pridite v trgovino

in zadovoljni boste

»Solčava«
v Celju

TEKSTILNA
TOVARNA

PREBOLD

Telefon: Prebold štev. 1, Celje štev. 26-19

Proizvaja vse vrste posteljnega pla-
fna, flanelete, tiskanino za žensko in
moško perilo ter ženske obleke v
najbolj pestrih vzorcih

1

V elika izbira
O dlična kvaliteta
L epi vzorci
N izke cene

»VOLNA « CELJE

Po gledališki
predstavi Vas
vlijudno vabimo
na prigrizek in
pristo kapljico

RESTAVRACIJA
Na - Na
ŠELIGO VINKO

Potrebujete novo
obleko, perilo
ali čevlje?

Pri hmeljarju
v Celju

je največja izbira
in najnižje cenel

METKA

MEHANIČNA
TKALNICA

CELJE

IZDELUJE:

zefirje
popeline
batiste
flanelo
flanelete
damast
blago za delovne obleke itd.

Vsem odjemalcem bomo vedno nudili kvalitetno blago po konkurenčnih cenah

SAVINJSKA TOVARNA NOGAVIC

Polzela

i z d e l u j e :

moške in otroške bombažne nogavice ter vse vrste ženskih bombažnih in svilenih nogavic

Deseni po izbiri! Odlična kvaliteta!

UPRAVA CEST
IN KANALIZACIJ
C E L J E

*

*vedrjuje ceste, kanale,
mostove itd.
solidno in po
nizkih cenah*

Obiščite
veleblagovnico

*Ljudski
magazin*

Celje

kjer boste solidno
postreženi
z najrazličnejšim
blagom
po ugodnih cenah

njen razcvit, njeno hiranje in njen nov in vesel razcvit in napredek. 24. VI. napravila je čitalnica skupno s Saleško čitalnico izlet v Velenje, kateri se je prav dobro obnesel, tako da so celo najbolj trdokorni skeptiki bili veselo iznenadeni nad uspehom in izražali željo, da bi čitalnica še večkrat enake zlete prirejala. Da so se društvene veselice, posebno plesi tako dobro obnesli, zahvaliti se je v prvi vrsti spretnosti in marljivosti veseličnega voditelja gospoda Ivana Jermana in pa truda-ljubivosti gospoda pevovodje Jana Hudovernika. Bodi jima torej zato izrečena zahvala! Četudi društvo ni moglo delovati ekstenzivno, da bi namreč se pomnožil zelo društvenikov broj, kajti je navezano na ozek krog, iz katerega pristopajo udje, delovalo se je vendar krepko, se je razvijalo in dosegalo svoj namen. Kakor še sedaj zavirajo večji razcvit neugodne razmere in tesni prostori, *tako je upati, da bo čez nekaj časa, če se bo čitalnica preselila v svoje nove prostore, v prostore Narodnega doma v Celju, še toliko krepkeje razvijala in postala v vsakem oziru prva njenih družic na Štajerskem!*«

Kljub vsem mogočim naporom društvenega odbora in požrtvovalnemu trudu posameznikov pa se vendar ni posrečilo vzbuditi v čitalničnih članih tistega veselja, ki je svoj čas omogočilo, da je imela celjska čitalnica svoje zavidanja vredne gledališke sezone. Komaj in komaj se jim je posrečilo, da so za Silvestrove večere prirejali poleg glavne atrakcije — plesa in tombole — kakšno kratko zabavno enodejanko ali komični nastop dveh ali treh oseb. To je bilo vse gledališko delovanje čitalnice tja do ustanovitve Celjskega pevskega društva.

Pomisлити je treba, da je nemško gledališče v Celju delovalo z rednimi gostovanji ljubljanskega, celovškega in mariborskega umetniškega ansambla kot redna umetniška ustanova, ki ji je bilo z improviziranimi diletantskimi predstavami čitalničarjev nemogoče konkurirati. Lepo, za tiste čase moderno gledališko poslopje z razmeroma velikim in dobro opremljenim odrom, lastni orkester mestne godbe, repertoar, ki je obsegal klasično in moderno svetovno dramsko, operno in operetno literaturo, stalna gostovanja prominentnih nemških gledaliških umetnikov (Kainz, Girardi, dr. Tyrolt in dr.): vse to je bilo — dasi nemško — privlačno tudi za celjske Slovence. Razumljivo je, da takemu gledališču skromne predstave na primitivnem čitalničnem odru v mali gostilniški dvoranci niso bile nikaka konkurenca. Celjski Nemci so dobro vedeli, kakšno vlogo lahko igra gledališče kot politično sredstvo, zato so negovali svoje mestno gledališče z vso skrbnostjo in žrtvovali za njegovo umetniško višino velike vsote, saj so bili upravičeno prepričani, da te žrtve niso zaman.

V devetdesetih letih se pričinja v Celju sploh precej zaostreno politično življenje na obeh straneh. Slovenski živelj je stalno naraščal in se vidno krepil. S prihodom *dr. Ivana Dečka* v Celje so dobili celjski Slovenci borbenega mladega politika, ki je zlasti na gospodarskem polju pričel ofenzivo proti celjskemu nemštvu. Spoznal je, da s samimi veselnicami in družabnimi prireditvami — kar je bil glavni program čitalniškega delovanja — še ne bodo rešili celjskega narodnega problema. Sicer sta že brata Vošnjaka storila veliko delo z ustanovitvijo Celjske posojilnice, ki je postala za vse spodnještajerske Slovence gospodarska trdnjava, vendar je bilo še vse polno drobnih, na videz neznatnih pro-

blemov, ki jih je bilo treba rešiti. V Celju do dr. Dečkovega prihoda pravzaprav ni bilo slovenskih trgovin niti slovenskih obrtnikov. Celjsko slovenstvo se je rekrutiralo v glavnem iz inteligenčnih slojev: uradniki, odvetniki, učitelji, profesorji in duhovščina. Dr. Dečko je spoznal, da je treba v prvi vrsti pritegniti v Celje slovenske obrtnike in trgovce, brez katerih ni mogoče paralizirati nemškega pritiska na slovenski živelj. Le močno obrtništvo in trgovstvo more uspešno kljubovati nemškemu pritisku. V to smer je dr. Dečko usmeril svojo dejavnost in njegova neprecenljiva zgodovinska zasluga je, da je s svojim pionirskim delom v tem pravcu ustvaril trdno gospodarsko podlago celjskim Slovincem. On je bil tisti, ki je v Celje pritegnil ključavničarja Ivana Rebeke, urarja Rafka Salmiča, podjetnika Petra Majdiča in Roberta Diehla, trgovca Karla Vaniča in Ivana Ravnikarja ter množico malih obrtnikov, ki so tvorili odslej jedro celjskega slovenstva. Razumljivo je, da so celjski Nemci in nemčurji kmalu spoznali nevarno politiko dr. Dečka, ki je rušila prav temelje njihove na videz nezavzete trdnjave. Kmalu je postal dr. Dečko najbolj osovražen politik v Celju, človek, na katerega so leteli vsi mogoči in nemogoči očitki od strani smrtno ranjenega nemčurstva. In ko je leta 1890 ustanovil Dragotin Hribar v Celju svojo narodno tiskarno in knjigarno ter začel izdajati politični list »Domovino«, se je pričelo povsem novo razdobje slovenske zgodovine Celja.

Kako ostra so bila nasprotja v začetku devetdesetih let med celjskim nemštvom in slovenstvom, nam nazorno dokazuje tale dogodek:

Za 31. avgusta leta 1891 je bil najavljen obisk cesarja Franca Jožefa mestu Celju. To priliko je hotela nemška klika seveda izrabiti za to, da pokaže vladarju in vsej avstro-ogrski monarhiji, da biva v Spodnji Štajerski in zlasti v njegovem središču Celju le nemški živelj in da so ti kraji v popolnoma nemškem narodnem območju.

Dne 21. avgusta leta 1891 je bila sklicana seja čitalnice, ki naj bi zavzela stališče celjskih Slovencev do cesarjevega obiska. Seje so se udeležili tile odborniki: dr. Josip Serbec, dr. Jurij Krašovec (ki se je vrnil iz Ljubljane in se stalno naselil v Celju), dr. Treo, dr. Josip Vrečko in prof. Zavadnal. O tej seji je zapisano v sejnem zapisniku naslednje kratko poročilo:

»Občno zanimanje zaradi cesarjeve slavnosti povodom prihoda v Celje dne 31. avgusta da povod, sklepati o udeležbi Slovencev v Celju in o pripravah, ki se naj v ta namen vrše. Sklene se: preskrbeti zastave, in sicer nove avstrijske in bele-rdeče, slovenske naj se pripravijo, ako bi Nemci razobesili narodne zastave. Dekorirajo naj se vsa okna z malimi zastavicami in zelenjem. Pevcem se dovoli za serenado ali sploh za petje v povekšanje zbora štirideset firintov.«

V sejnem zapisniku dne 4. novembra pa je zapisal tajnik dr. Treo naslednje:

»Zapisnik četrte seje se odobri. Tajnik poročilo dopolni s kratkim pogledom na uspeh celjskih Slovencev pri sodelovanju cesarske slavnosti dne 31. VIII. t. l.

(Dalje prihodnjič)

Emil Frelih:

E. F. BURIAN IN NJEGOVO GLEDALIŠČE

Ko naša mlada gledališča v naporih za čim popolnejši umetniški izraz in v borbi za občinstvo iščejo novih prijemov in novih poti v svojem delu, je prav, da se vračamo k velikanom gledališke umetnosti in da ob študiju njihovega dela iščemo pobud za nove poskuse. Danes objavljamo razpravo o svetovno znanem gledališkem umetniku E. F. Burianu. Pri njem je študirala cela vrsta slovenskih režiserjev (med njimi Fran Žizek, Emil Frelih in Zvone Sintič). Našim gledališčem bi na sedanji stopnji razvoja nemara koristilo, če bi v svoje delo vnesla najboljše izkušnje in najbolj revolucionarne prijeme tega znamenitega režiserja. Razpravo je napisal Burianov učenec Emil Frelih, ki je letos prvič gostoval v celjskem gledališču.

Urednik

Malo je umetnikov, ki bi v sebi združevali tako široko delavnost skoraj na vseh umetniških poljih kot je E. F. Burian, eden najvidnejših in najnaprednejših čeških kulturnih ustvarjalcev. Ni skoraj umetniške panoge, v kateri se ne bi preizkusil njegov ustvarjajoči duh. Znan je kot komponist, dirigent, pevec, dramatik, režiser, inscenator, igralec, recitator, pesnik in publicist. Vse te sposobnosti pa je povezal v organsko celoto in jih združil v umetniško gibanje naprednega gledališča. Odtod izvira vsa umetnost njegovega tako imenovanega sintetičnega gledališča. Ker je to gledališko umetniško oblikovanje vzbudilo ne le doma, ampak tudi v svetu veliko občudovanja in posnemanja, pa tudi pikrega kritiziranja in pa, ker se je pokazal prav na tem področju najmočnejšega, se bomo dotaknili predvsem gledališča, čigar predvojno delovanje je bolj ali manj znano tudi našim kulturnim delavcem.

V predvojno češkoslovaško kulturno življenje je vladajoči kapitalistični sistem vnesel tako krizo, da je nastopila resna bojazen, da se gledališče ne izprevrže v zabavno institucijo za ljudi »boljših krogov«.

Gledališki ustvarjalec je imel vezane roke ter bil povsem odvisen od naredbodajalcev, ki so mu odrejali delo in mu le skopo rezali kruh. Tako je igralec postal lutka, ki se je morala obračati in priklanjati, kakor so jo navili. Vsakdo seveda ni mogel tega mirno trpeti. Med gledališkimi delavci, ki so se uprli takemu »umetniškemu« zasužnjevanju, je bil med prvimi tudi mladi E. F. Burian. Po vzoru sovjetskih avantgardnih režiserjev je jeseni leta 1933, v času največje brezposelnosti in splošne gospodarske krize, ustanovil ljudsko gledališče, ki mu je dal značilen naziv »Divadlo 34«, kakor se še danes imenuje, le da se vsako leto spremeni številka tekoče sezone. Divadlo 34 ni imelo drugih ambicij kot služiti vsakdanjim socialnim in kulturnim vprašanjem z vsemi umetniškimi in tehničnimi sredstvi, ki so mu bila takrat

na razpolago. Iz skromnih začetkov in s sodelavci, prežetimi z ideali sodobne umetnosti, se je kljub zaprekam kmalu razvilo v središče vsega naprednega češkoslovaškega kulturnega življenja. Predvsem se je v krog prijateljev novega progresivnega gledališča zbralo delavstvo, ki mu je bilo gledališče gibalo in vodilo njegovih teženj in pravic, ter mladina, ki je viharno sprejela Burianov drzni prelom s tradicijo. V tistih kutlurnopolitičnih razmerah je mlado gledališče s svojim jasnim, politično usmerjenim programom stopilo na čelo opozicijskega gledališča eksperimentiranja in so mu zato tudi nekateri izmed gledaliških strokovnjakov prerokovali le kratko življenje. Cenzura ga je z vsemi sredstvi dušila. Nasprotstvo med gledališčem in oblastmi je bilo tako veliko, da so začeli policijsko groziti, da bodo gledališče zaprli. Po nekaterih predstavah je cenzura zaradi prevelike navdušenosti občinstva često prepovedala nadaljnje uprizarjanje kakega dela ali pa ga že ob generalki sploh zabranila in s tem gledališču vselej prizadejala velike finančne težave. Mnogokrat niso prejeli igralci svojih gaž, ki so se izplačevale največkrat po majhnih obrokih.

Le kako se je moglo tako malo gledališče v takih okoliščinah in ob tako skromnih finančnih sredstvih obdržati, se razvijati, rasti in postati najvažnejša češkoslovaška kulturna institucija svetovnega slovesa? Predvsem zato, ker je vzniklo iz potreb borečega se proletariata in ostalo vseskozi zvesto svojim načelom; ker se ni zadovoljilo s formalnimi umetniškimi principi dramaturške in reprodukcijske izvedbe, ampak je tudi riskiralo; in slednjič, ker se s svojim hotenjem po novem izrazu ni omejevalo na takšno avantgardnost, ki bi je ne razumelo ljudstvo, temveč kvečjemu nekaj snobov in »strokovnjakov«. Če bi ne bilo vezi med revolucijskim političnim bojem in socialistično gledališko avantgardo, bi to gledališče prav gotovo ne bilo zmožno takšnega dinamičnega razvoja.

Če pogledamo strukturo dela, naletimo na posebne značilnosti gledališkega izražanja, ki so izoblikovala povsem svojstven slog, ki je v takratno gledališko življenje vnesel pravo revolucijo.

Predvsem so reformirali prizorišče. E. F. Burian je odpravil vse tisto, kar bi oteževalo in zaviralo igralčevo ustvarjanje. Da bi se iznebili teatralnih priveskov starih gledališč, so igrali na odru brez kulis. Zadostovale so jim zavese, nekaj praktikablov in reflektorjev. S tem so skušali še bolj osredotočiti gledalčevo pozornost na igralčevo besedo in na dogajanje na odru. Kajti Burianu je bila važna predvsem snov, ki je morala biti sodobna, zdrava, ljudska in za tisto dobo aktualna, in pa igralec, ki jo je umetniško izoblikoval in ponazoril. Zato je vse ostalo, kar bi motilo in odvračalo gledalca od teh osnov, pometel s svojega odra. V teku let so si s praktičnim delom svoje znanje tako izpopolnili, da so že z najpreprostejšimi pripomočki — zlasti kar se tiče razsvetljave — dosegali prav mojstrske učinke. Na odru je bilo vselej samo tisto, kar je igralec pri igranju neobhodno potreboval. S tem pa mu je bila dana kar največja možnost, da s čim večjo poglobljenostjo razvije svojo igro. Često je iz teh vzrokov Burian razdelil oder tudi na več prostorov. Na ta način so prišli do močnejšega izraza vsi prizori do najmanjšega detajla, kot je to možno doseči samo v filmu. Kadar je bil na odru važen dialog, je zatemnil oder tam,

kjer so bile navzoče tudi druge osebe, ki bi sicer s svojo vidnostjo dialog samo motile. Reflektorji so osvetljevali samo igralca, ki sta bila na odru trenutno najvažnejša. V igrach z več slikami, v katerih so si sledili hitro menjajoči se prizori, je režiser razdelil oder na več prizoriških prostorov, ki so jih posamezno osvetljevali ali jih zastirali ali odstirali z zavesami. Največjo vlogo pa je imela razsvetljava, ki je gledalcu omogočala, da je sledil zbrano prizorom, ki so se vrstili v pravem filmskem tempu. Zanimiva pa je ugotovitev, da je majhen in pomanjkljivo opremljen oder uporabljala včasih tehnične pripomočke, ki bi jih na velikem in drugače opremljenem odru nikoli ne uporabljali. Prav posebno velja to za razsvetljavo. Kritiki in tisti, ki niso poznali napak in tehničnih pomanjkljivosti odra, ki jih je moralo največkrat prikrivati rafinirano ravnanje z reflektorji, so pri Burianovi režiji posebej naglašali in hvalili razsvetljavo in ga končno proglasili za »čarovnika razsvetljave«. Razumljivo je, da je potem marsikateri mladi režiser v drugih gledaliških začel uporabljati prav takšne svetlobne efekte tudi pri svojih režijah samo zato, ker mu je bil E. F. Burian kot najnaprednejši češki režiser vzgled, četudi delo, ki ga je bil režiral, takšnega razsvetljevanja ni potrebovalo in bi ga tudi Burian na drugače tehnično opremljenem odru nikoli ne uporabljal. Znano je, da se je od tiste dobe na češkoslovaških odrih precej razpasel Burianov način razsvetljave in prišel skoraj v modo. Po drugi strani pa je spet treba priznati, da so prav po zaslugi Burianovega gledališča češki in slovaški režiserji postrili čut za odsko razsvetljavo in nekateri s svojim pravilnim odnosom do dela in svojo umetniško tenkočutnostjo domiselno vključujejo razsvetljavo v odrsko dogajanje, ki lahko na pravem mestu in s pravo mero čudovito podkrepi vsebino.

Razumljivo je, da je bil za borbeno gledališče, ki si je že v tistem času nadelo odgovorno nalogo, služiti ljudstvu, najvažnejši problem repertoar: s kakšnimi dramskimi deli bo najbolje izpolnjevalo zadano si nalogo. Živo in aktualno gledališče se ni moglo zadovoljiti samo z deli, ki so črpala snov iz preteklosti, ki je le v redkih primerih usmerjala pot v bodočnost. Kapitalizem pa je še naprej smelo razpredal svoje mreže. Zato je Burianovo gledališče črpalo snov za svoje uprizoritve največ iz sodobnega življenja. Okrog sebe je zbralo mlade napredne literate in glasbenike in jih navduševalo za pisanje sodobnih gledaliških del, ki naj bi prikazovala takratne kulturne in družbene razmere in jih tudi neusmiljeno smešila in bičala, kjer je bilo to potrebno. V borbi proti zaostalosti in za preobrazbo človeka in kulture so uporabljali vsa sredstva, ki jih je poznala gledališka kultura. Istočasno pa so se porodile tudi nove dramske zvrsti, ki jih do takrat dramaturgija še ni poznala — vsaj ne v tolikšni meri — parodija, politična satira, reportažna komedija, agitka in še cela vrsta programov, sestavljenih iz aktualnih prigodb, pesmi in plesov v obliki revij. E. F. Burian je uprizarjal tudi dela novih dramatikov in se ni prav nič bal tvegati predstavo povsem neznanega avtorja, da mu je le snov ustrezala. Često so bili to nevarni eksperimenti, tako umetniško kakor politično, ki so skoraj vselej dvignili v javnosti mnogo prahu in diskusij.

(Dalje prihodnjič.)

ŠTEVILČNO STANJE JUGOSLOVANSKIH GLEDALIŠC. V našem tisku se je po osvoboditvi zelo veliko pisalo o ustanavljanju novih poklicnih gledališč. Kolikor se spomnim, pa še nikoli ni bil objavljen številčni pregled.

Zvezni statistični zavod v Beogradu je za sezono 1950/51 zbral te podatke, vendar jih doslej ni publiciral. Ker bodo te stvari brez dvoma zanimale širši krog gledaliških delavcev in občinstva, naj navedem seznam poklicnih gledališč v Jugoslaviji. Kot rečeno, datirajo ti podatki iz sezone 1950/51, vendar se do danes verjetno niso bistveno izpremenili.

V Jugoslaviji imamo eno gledališče zveznega značaja, to je Jugoslovansko dramsko gledališče v Beogradu. Po stanju, kakršno je danes v tem gledališču, pa je ta ustanova zveznega značaja čisto še formalno. Mnogi umetniki iz drugih republik so se namreč vrnili v svoja matična gledališča.

V Ljudski republici Srbiji delujejo tale poklicna gledališča: 1. Narodno gledališče v Beogradu, 2. Beograjsko dramsko gledališče v Beogradu, 3. Narodno gledališče v Kragujevcu, 4. Narodno gledališče v Nišu, 5. Narodno gledališče v Zajčevu, 6. Narodno gledališče v Kruševcu, 7. Narodno gledališče v Vranju, 8. Narodno gledališče v Sabcu, 9. Narodno gledališče v Požarevcu, 10. Narodno gledališče v Prištini (s srbsko in šip-tarsko grupo), 11. Narodno gledališče v Čačku, 12. Narodno gledališče v Titovem Užicu, 13. Narodno gledališče v Rankovičevem, 14. Narodno gledališče v Prokuplju, 15. Narodno gledališče v Leskovcu, 16. Narodno gledališče v Pirotu, 17. Narodno gledališče v Novem Sadu, 18. Narodno gledališče v Subotici (s srbsko in madžarsko grupo), 19. Narodno gledališče v Pančevu, 20. Narodno gledališče v Vršču, 21. Narodno gledališče v Somboru, 22. Narodno gledališče v Sremski Mitrovici, 23. Narodno gledališče v Zrenjaninu. V Ljudski republici Srbiji deluje torej 23 poklicnih gledališč, dve od teh imata tudi manjšinske ansamble.

V Ljudski republici Hrvatski so poklicna gledališča v tehle mestih: 1. Zagreb (tri gledališča: Hrvatsko veliko, Malo in Komedija), 2. Rijeka (s hrvatsko in italijansko grupo), 5. Osijek, 4. Split, 5. Varaždin, 6. Karlovac, 7. Dubrovnik, 8. Bjelovar, 9. Zadar, 10. Sibenik, 11. Sisak, 12. Slavonska Požega in

13. Pula. V Ljudski republici Hrvatski deluje torej 14 poklicnih gledališč, od tega eno z dvema hišama, eno pa z manjšinsko grupo.

V Ljudski republici Bosni in Hercegovini deluje po podatkih statističnega zavoda samo eno poklicno gledališče, in sicer v Sarajevu. Po poročilih tiska sta bili pozneje ustanovljeni gledališči še v Zenici in Mostaru (prim. GL št. 51).

V Ljudski republici Crni gori delujejo poklicna gledališča v tehle mestih: 1. Cetinje, 2. Kotor, 3. Nikšić in 4. Plovlje.

V Ljudski republici Makedoniji delujejo poklicna gledališča v tehle mestih: 1. Skopje, 2. Bitolj, 3. Kumanovo, 4. Titov Veles, 5. Stip, 7. Strumica, 8. Pripel in 9. Ohrid. Po poročilih makedonskega tiska je bilo letos v Skoplju ustanovljeno še turško gledališče, tako da ima Makedonija danes 10 poklicnih gledališč (prim. GL št. 51).

V Ljudski republici Sloveniji imamo tale poklicna gledališča: 1. Drama SNG v Ljubljani, 2. Opera SNG v Ljubljani, 3. Mestno gledališče v Ljubljani, 4. Narodno gledališče v Mariboru, 5. Narodno gledališče za Tržaško ozemlje v Trstu, 6. Prešernovo gledališče v Kranju, 7. Mestno gledališče na Jesenicah, 8. Gledališče za Slovensko Primorje v Postojni in 9. Mestno gledališče v Celju = 9 gledališč.

Če povzamemo: Ljudska republika Srbija ima 25 poklicnih gledališč, kar pomeni, da pride eno gledališče na 260.000 prebivalcev.

LR Hrvatska ima 16 poklicnih gledališč, to se pravi eno gledališče na 231.000 prebivalcev.

Ljudska republika Bosna in Hercegovina ima po nepopolnih podatkih tri poklicna gledališča, kar pomeni, da pride eno gledališče na 835.000 prebivalcev.

V Ljudski republici Crni gori imajo 4 poklicna gledališča, torej pride eno gledališče na 92.000 prebivalcev.

LR Makedonija ima 10 poklicnih gledališč, torej pride eno gledališče na 115.000 prebivalcev.

In končno Slovenija: poklicnih gledališč imamo devet, kar pomeni, da pride eno poklicno gledališče na 155.000 prebivalcev.

Ta statistika daje drugačno sliko, kot bi si jo človek predstavljal. Glede na število prebivalstva nima največ gledališč Slovenija, kar se rado trdi, marveč Crna gora, kjer pride eno gledališče na 92.000 prebivalcev. Na najslabšem je v

tem pogledu Bosna in Hercegovina, kjer pride eno poklicno gledališče na 833.000 prebivalcev.

Ponovno pripominjam, da sem se pri tem pregledu opiral na sicer uradne, toda nekoliko zastarele podatke, ki mogoče niso več čisto točni, ki pa kljub temu dajejo zelo jasno in zelo zanimivo sliko.

Niž manj ni zanimiva slika, ki jo daje statistični pregled repertoarja jugoslovanskih gledališč v sezoni 1950/51. Preglejmo na kratko te podatke: Sofokles je bil zastopan z enim delom (Antigona v Jugoslovanskem dramskem gl.), Aristofanes pa tako z enim delom (Bogastvo, Narodno gledališče Niš), Shakespeare s šestimi deli (Rihard III. v Zagrebu, Kralj Lear v Osijeku, Romeo in Julija v Sarajevu, Sen kresne noči v Nišu in na Rijeki, Ukročena trmoglavka v Pančevu in na Kakor vam drago v Splitu, Skopju in na Reki). Shakespeareova dela je torej igralo devet gledališč. Ben Jonsona je igrala samo Drama SNG v Ljubljani (Volpone), Lope de Vega pa šest gledališč: Jugoslovansko dramsko Fuenteovejuna, Banja Luka Premetno dekle, Maribor Začarani gaj, Zagreb, Varaždin in Zadar Cudežnega viteza, Dubrovnik pa Prebrisano torico (režija Slovenec Peter Malec), Molièrova dela je igralo 25 gledališč, in sicer: Subotica, Niš, Vranje, Sabac in Cetinje Tartuffa, Zrenjanin, Priština, Titovo Užice, Požarevac, Pirov, Varaždin in Bjelovar Scapinove zvijače, Priština (šiptarska skupina), Pirov, Zadar, Sarajevo in Nikšić Namišljenega bolnika, Zaječar Učene ženske, Srbsko narodno gledališče v Beogradu in SNG v Ljubljani Ljudomrznika, Rijeka, Sibenik in Banja Luka Skopuha, Maribor pa Georgea Dandina. Beaumarchaisovega Seviljskega brveca so uprizorila tri gledališča: Kruševac, Požarevac in SNG Ljubljana. Komedijo Gorje pametnemu Gribojedovu prav tako tri gledališča: Novi Sad, Vršac in Sombor. Gogolj je bil na repertoarju sedmih gledališč: Zenitev v Pančevu, Prokoplju in Stipu, Revizor pa v Rankovičevem, Požarevcu, Leskovcu in na Rijeki. Visoko število uprizoritev je dosegel Ostrovski: 20 uprizoritev. Brez krivde krive so igrali v Novem Sadu, Vršcu, Zrenjaninu, Titovem Užicu, Zaječaru in Banji Luki. Nevihito v ljubljanskem Mestnem gledališču, Volkove in ovce v Požarevcu in Sarajevu, Donoso službo v Kruševcu, Zagrebu in Titovem Veslusu, Brez dote v Prištini, na Cetinju, v Bitolju, Leskovcu in Kotoru, Siromaštvo ni greh pa v Sibeniku, Slavonski Požegi in v Pulji. Goldoni je doživel deset uprizoritev: Pula je uprizorila Pahljačo, Sibenik in Plevlje Slugo dveh gospodov, Lažnivca Split in Bjelovar, Mirandolino pa Vršac, Titovo Užice, Vranje, Beograd (Beogr. dramsko) in Karlovac. Schillerja je igralo devet

gledališč, in sicer: Pančevo, Niš, Vranje, Sabac, Bjelovar, Pula, Mostar, Nikšić (Kovarstvo in ljubezen) in Osijek (Razbojniki). Kleistov Razbiti vrč so uprizorila tri gledališča, in sicer SNP Beograd, Dubrovnik in HNK Zagreb.

S tem je lista svetovnih dramskih klasičkov izčrpana. Največ uprizoritev je doživel Molière (25 gledališč), sledi mu Ostrovski (20 gledališč), Goldoni (7 gledališč), Shakespeare in Schiller (vsak po 9 gledališč), Lope de Vega in Gogolj (vsak po 7 gledališč), Beaumarchais in Gribojedov (vsak po tri gledališča), in končno Sofoklej, Aristofan in Jonson (vsak po eno gledališče). Zanimivo je, da med svetovno klasiko ne najdemo niti ene uprizoritve Goethejevega dela.

Moderne dramatike, med katere bi prištel še Ibsena, so jugoslovanska gledališča uprizarjala: Ibsena pet gledališč (ljubljsko Mestno [interno] Johna Gabrijela Borkmanna, Novi Sad Divjo raco, Subotica [madžarski ansambel] in Maribor Strahove, HNK Zagreb pa Stebre družbe). Shaw je imel sedem uprizoritev: Obrt gospe Warren v Titovem Užicu, Karlovcu in v ljubljanskem Mestnem (interno), Hudičev učenec v Sabcu, Pygmalion v Varaždinu in Zadru, Candida v Subotici (madžarski ansambel). Galsworthyja dve gledališči: Ohrid in Maribor sta uprizorila njegovo Srebrno tobačnico. Čehova so igrala tri gledališča: Kragujevac, Beograjsko dramsko (Češnjev vrt) in Priština — šiptarski ansambel. Gorkega dela so bila na repertoarju šestih gledališč, in sicer: Jegor Buličov, Sovražniki, Malomeščani in Na dnu.

Na prvem mestu je torej tu Shaw (sedem gledališč), sledi mu Gorki (šest gledališč), nato Ibsen (pet gledališč), Čehov (tri) in Galsworthy (dve gledališči).

Jugoslovanski dramatik (samo najvažnejši): Držića je igralo deset gledališč: Kragujevac Mande, Titovo Užice, Požarevac in Tuzla Dunda Maroja, SNP Beograd, Osijek, Sibenik, Sisak, Pula in Maribor pa Skup. Nušića je igralo 36 gledališč: Hadži Lojo dve, Svet šest, Zalujoče ostale dve, Narodnega poslanca pet, Dr štiri, Ministrico osem, Protekcijo šest, Pokojnika tri in Tri enodejanke eno; Cankarja devet gledališč: Kralja na Betajnovi Sremska Mitrovica, Leskovac, Bjelovar, Sibenik in Sisak, Pohujanje v dolini šentflorjanski Ljubljana (Drama SNG), Hlapca Jerneja Niš, Hlapce pa Sarajevo in Banja Luka; Krležo tri gledališča: Vučjak HNK Zagreb in SNG Ljubljana, Gospodo Glembajevce pa Sarajevo; Ferda Kozaka eno gledališče: SNG Ljubljana Profesorja Klepca; Božića 13 gledališč (Most eno, Umik 12); Pucovo deset gledališč (Ogenj in pepel sedem, Operacijo tri). Braika Krefta pet gledališč: Celjske grofe Subotica, Rijeka,

SNG Ljubljana in SNG Maribor ter Trst; Kranjevo Pot do zločina pet gledališč.

Vrstni red je torej naslednji: Nušič 36, Držič in Pucova 10, Božič 13, Cankar 9, Krefc in Kranjec 5, Krleža 3 in Kozak 1.

Najmodernejši dramatikci so bili zastopani takole: Priestley trikrat, Hellmano-va petkrat, Miller dvakrat.

Predalč bi vodilo, če bi te številke hotel analizirati. To je stvar obširne razprave, ki bi za predpreteklo sezono ne imela več pravega smisla. Sicer pa številke, ki kljub temu, da jih navaja uradno poročilo statističnega zavoda, niso čisto točne (o tem se lahko prepričamo ob primerih slovenskih gledališč, o katerih

so podatki skrajno pomanjkljivi), tudi brez analize marsikaj povedo. Tako na primer veliko govorimo o tem, da vse premalo uprizarjamo domača dela. Navedene številke dokazujejo nasprotno: najvišje število uprizoritev je dosegel domač avtor (Nušič 36), sledi mu Molière s 23 uprizoritvami, nato Ostrovski s 20 uprizoritvami itd. Če za obravnavano sezono, ko si lahkotnejša komedija v poklicnih gledališčih še ni bila dokončno priborila domovinske pravice, se kaže močna tendenca h komedijskemu repertoarju. Objavljeni podatki naj služijo v glavnem v informacijo in za primerjavo dela naših gledališč v teku razvoja. L. F.

Gledališki razgledi

P O S V E T U

NEKAJ O ŠVICARSKIH GLEDALIŠCIH. O gledališkem življenju v Švici vemo pri nas zelo malo. Na splošno je razširjeno mnenje, da švicarsko gledališče v evropskem merilu ne pomeni veliko. O tem, ali je ta sodba pravilna ali ne, tudi v tem pregledu ne bom mogel dati natančnega odgovora, ker imam premalo podatkov. Verjetno pa je — vsaj kolikor lahko presodim po podatkih, ki jih imam na razpolago —, da to mnenje ni daleč od resnice. O umetniški stopnji švicarskih igralcev lahko sodimo deloma tudi po filmu, dasi zaidejo k nam švicarski filmi zelo redko.

V XX. švicarskem gledališkem almanahu, ki ga je leta 1952 izdal v založbi Waldstatt Oskar Eberle, je objavil Hans Urs Hug statistični pregled o delu švicarskih gledališč v pretekli sezoni. Iz tega pregleda posnemam naslednje:

V Švici deluje 11 državnih gledališč, od tega osem nemških v nemškem delu Švice in tri francoska v francoskem delu Švice. Število privatnih gledališč se stalno menjava. Lani jih je bilo v nemškem delu Švice pet, v francoskem delu Švice pa tri. Pri privatnih gledališčih je seve težko govoriti o pravih gledališčih, prej o neke vrste kabarejih ali o nekakšnih naših zabavnih gledališčih.

Nemška državna gledališča so v mestih: Basel (dve hiši), Bern, Biel-Solothurn, Chur, Luzern, St. Gallen in Zuerich (dve samostojni gledališči). Francoska gledališča so v Zenevi (dve samostojni gledališči) in v Lausanni. Zanimivo je, da Švica nima nobenega državnega gledališča zveznega značaja (splošno državnega), marveč da so vsa gledališča mestne ustanove, tudi vsa štiri gledališča v Zuerichu in v Zenevi.

Mestno gledališče v Baslu ima, kot omenjeno, dve hiši. V eni uprizarjajo klasično dramo in komedijo, opero, opereto in ba-

let, v drugi pa moderno dramo in komedijo. Obe gledališči skupaj imata angažiranih 65 članov ansambla (za opero, opereto, balet, dramo in komedijo), od tega 41 Švicarjev in 24 inozemcev. V prvi hiši so v lanski sezoni med drugim uprizorili naslednja dela: Molière: Tartuffe, (17 ponovitev), Schiller: Kovarstvo in ljubezen (11 ponovitev), Shakespeare: Zimska pravljica (14 ponovitev), Fry: Dame nikar ne sežgite (7 ponovitev), Shaw: Candida (12 ponovitev); Honegger: Ivana na grimadi (moderna nemška opera, 6 ponovitev), Menotti: Konzul (8 ponovitev); Strauss: Dunajska kri (10 ponovitev), Cigan baron (15 ponovitev) in Lehar: Grof Luksenburški (13 ponovitev). Vsega je bilo v minuli sezoni uprizorjenih v tej hiši 35 odrskih del s 360 predstavami, od tega 13 dramskih del, 11 oper, 2 baleta in 8 operet. Opereta je, kot vidimo, na švicarskem odru še zelo zasidrana. Uprizarjajo klasično, pa tudi moderno revijsko opereto. Za Basel pa je zanimivo, da število uprizoritev operet ni veliko višje od števila uprizoritev opernih in dramskih del.

V drugi hiši baselskega mestnega gledališča so v minuli sezoni uprizorili 31 del s 317 predstavami. Nekaj podatkov iz repertoarja: Brewer-Bloch: Zmaga nad temo (10 ponovitev); delo, ki smo ga pri nas gledali v filmski adaptaciji pod istim naslovom, Ibsen: Nora (14 ponovitev), Goldini: Lažnik (6 ponovitev), Sartre: Obzirna vlačuga in Zaprta vrata (25 ponovitev).

Skupno je torej ansambel baselskega gledališča v obeh hišah v eni sami sezoni uprizoril 64 odrskih del, kar je izredno mnogo, če upoštevamo, da šteje, kot omenjeno, 65 članov.

Tudi Mestno gledališče v Bernu uprizarja dramska, operna, operetna in baletna dela. Gledališče ima angažiranih

62 članov ansambla, od tega 15 dramskih igralcev, 10 dramskih igralk, ostalo so operni in baletni solisti ter zbor. 22 članov ansambla je inozemcev. V minuli sezoni so nastudirali 37 del, od tega 16 dram in komedij, 12 oper, 1 balet in 7 operet. Kaj se pravi v eni sezoni nastudirati 16 dramskih del s precejšnjo zasedbo, in to z ansablom, ki šteje, kot omenjeno, 15 moških in 10 ženskih članov, bo razumel vsakdo, ki pozna delo v gledališču. Vsekakor izreden napor za ansambel! In še nekaj: študijska doba za eno delo ne more ob takem tempu biti daljša od treh tednov (in to v najboljšem primeru), pa tudi, če bi študirali po tri dela vzporedno, kar pa je ob tako majhnem ansablom skoraj izključeno. Na dlani je, da kvaliteta ne more biti posebno visoka. Ta nenavadno visoka kvantitativna produktivnost je značilna za vsa švicarska gledališča.

Iz repertoarja beselskega gledališča: Popotnik brez prtljage (6 ponovitev, torej veliko manj kot v ljubljanskem Mestnem gledališču), Miller: Smrt trgovskega potnika (9 ponovitev), Schiller: Marija Stuart (21 ponovitev), Shakespeare: Romeo in Julija (11 ponovitev), Williams: Stekleni zverinjak (6 ponovitev!!); Berg: Vojček, opera po Buechnerjevi drami (7 ponovitev), Charpentier: Luiza (7 ponovitev), Musorgski: Soročinski semjem (7 ponovitev), Smetana: Prodana vesta (11 ponovitev) — torej daleč manj kot v ljubljanski Operi. V Bernu in v drugih švicarskih gledališčih še vedno najdemo v repertoarju Leharjevo Deželo smehljaja in Zellerjevega Pičfarja.

Zanimiva dvoživka je mestno gledališče v Bielu in v Solothurnu. Vzdržujeta ga obe mestni občini. Da se ne čuti nobena prikrajšano, ima gledališče od začetka sezone od 31. decembra sedež v Solothurnu, od 1. januarja do konca sezone pa v Bielu. Tudi v registraciji tega gledališča je neka posebnost: mestni občini mu dajeta določeno subvencijo, za to, da se ostvariše še ostali potrebni dohodki, pa odgovarja direkcija z osebnim materialnim jamstvom. Seveda je ta Damoklejev meč ostro nabrušen na obeh straneh: v težnji po čim večjem obisku in s tem po čim večjih dohodkih lahko namreč zaide direkcija v tak žanr, ki si cerce publiko privlači, ki pa nima več ničesar skupnega z resnim gledališčem. In res je gledališče v minuli sezoni uprizorilo kar 11 operet, kar je ob 17 dramskih delih, 4 operah in 1 baletu izredno mnogo. Tudi v tem gledališču dela ansambel izredno naporno, saj je 11 dramskih igralcev in 7 igralk nastudiralo kar 17 del, dasi je redno delo oviralo tudi neprestano potovanje med Bielom in Solothurnom. Gledališče namreč igra v obeh mestih. Ansambel, ki šteje skupno 42

članov, je pripravil 35 del z 224 predstavami v Bielu in 171 predstavami v Solothurnu. Poleg tega je gledališče še po večkrat gostovalo v devetih mestih, med drugim tudi v Lausanni.

Se kratek pogled v repertoar: Schiller: Kovarstvo in ljubezen (11 ponovitev), Kleist: Amfitrio (6 ponovitev), Shakespeare: Kar hočete (11 ponovitev), Hauptmann: Voznik Henschel (10 ponovitev), Miller: Smrt trgovskega potnika (8 ponovitev); Mozart: Figarova svatba (10 ponovitev); Verdi: Rigoletto (9 ponovitev); Bizet: Carmen (8 ponovitev); Délibes: Coppelia (9 ponovitev); Leharjevi Vesela vdova (19 ponovitev) in Dežela smehljaja (7 ponovitev) ter Bertéjeva Pri treh mladenkah.

MESTNO GLEDALIŠČE CHUR je v pretekli sezoni uprizorilo 15 odrskih del z 52 predstavami. Gledališče ima stalno angažirane samo štiri igralke in deset igralcev, torej je glede ženskega ansambla na istem kot Celje. Pač pa ima angažiranih pet stalnih režiserjev in scenografa. Vsekakor nenavaden razmerje v ansamblu! Pripomniti pa je treba, da je minula sezona v tem gledališču trajala samo od 2. januarja do 30. aprila. Iz tega sledi, da ima gledališče svojvrsten sistem dela. Več mesecev študira namreč za zaprtimi vrati, nakar v štirih mesecih odigra ves pripravljeni repertoar. Število ponovitev je v tem gledališču minimalno: giblje se med tremi in petimi ponovitvami.

MESTNO GLEDALIŠČE LUZERN. Enainštirideset članov tega gledališča uprizarja dramo, komedijo, opero, opereto in balet. Skupno je v minuli sezoni uprizorilo 26 del z 240 uprizoritvami. Pet dramskih igralk in 11 dramskih igralcev je nastudiralo 11 dramskih del, med katerimi velja omeniti Schillerjevega Don Carlosa, Shakespeareovo tragedijo Romeo in Julija, Eliotov Umor v katedrali in Shakespeareovo Zimsko pravljico. Število ponovitev se giblje med 12 in 15.

MESTNO GLEDALIŠČE ST. GALLEN igra od 30. junija do 16. septembra v letovišču Baden, od 20. septembra do 28. maja pa v St. Gallenu. Angažiranih ima 39 članov ansambla, uprizarja pa dramo, komedijo, opero, opereto in balet. Zanimivo je, da v Badenu ne uprizarja samo lažjih del, marveč tudi težja, tako n. pr. Shakespeareovega Hamleta, Molièrovega Skopuha, Ibsenovo Noro in Shawovega Moža usode. V Badenu je v lanskoli sezoni uprizorilo 18 del, v St. Gallenu pa 27 del, od tega 14 dramskih, 4 operne, 7 operetnih in 2 baletni. Tudi v tem gledališču je med ansablom veliko tujcev. Od 39 kar 14.

MESTNO GLEDALIŠČE ZUERICH I uprizarja samo opero, opereto in balet. Angažiranih ima 55 članov ansambla, od kate-

rih je 35 inozemcev. Uprizorilo je 16 oper, 8 operet, 2 baleta in 1 pravljieno igro s petjem.

MESTNO GLEDALIŠČE ZUERICH II uprizarja samo dramska dela. Angažiranih ima pet režiserjev, tri scenografe, 9 igralk in 17 igralcev. Ta ansambel je v minuli sezoni uprizaril 21 del s 352 predstavami. Iz repertoarja: Goethe: Ifigenija (16 ponovitev), Ibsen: Stebri družbe (12 ponovitev), Shakespeare: Beneški trgovec (33 ponovitev), Mnogo hrupa za nič (18 ponovitev), Schiller: Kovarstvo in ljubezen (26 ponovitev), Vilhelm Tell (11 ponovitev) in Maria Stuart (42 ponovitev), O'Neill: Ledeni mož prihaja (10 ponovitev), Eliot: Cocktail Party (17 ponovitev), Shaw: Clovec in nadčlovek, Ostrovski: Ove in volkovi (8 ponovitev — menda edini slovanski dramski avtor na nemških švicarskih odrih) in Arx: Izdaja pri Novari (14 ponovitev — švicarsko delo, ki ga igrajo mlodane vsa švicarska gledališča).

VELIKO GLEDALIŠČE V ZENEVI (francosko) je v minuli sezoni poleg številnih oper uprizarilo Corneillovega Lažnivca in celo vrsto neznanih modernih francoskih dramskih del. V glavnem francoska dela je uprizarjalo tudi drugo ženevsko gledališče: Theatre de la comédie de Geneve, prav tako pa tudi Mestno gledališče v Lausanni. Nekaj imen iz repertoarja: Sandeau, Labiche, La Fontaine, Musset, Molière, Achard, Super-vielle, Salacrou, Terval, Marcel, Courte-line, Gehri, Bourdet. In od tujih: Evripid, Williams, Katajev (Kvadratura kroga) in Sheriff. Podrobnejši podatki o delu gledališč v francoskem delu Švice mi niso na razpolago.

Glavne značilnosti dela švicarskih gledališč bi torej bile: izredno veliko premier ob majhnih ansamblih, standardni eklektični repertoarji, veliko uprizoritev operet, ki pa v glavnem ne doživijo posebno mnogo ponovitev, veliko število stalno angažiranih režiserjev ob številno majhnih igralških ansamblih. O umetniški kvaliteti je mogoče po vsem tem le sklepati. Gotovo bo držalo, da kvaliteta ob tako izredno veliki kvantitativni produktivnosti nujno trpi. Dvigniti jo hočejo z angažmaji tujih igralcev. Tako je v švicarskih gledališčih v nemškem delu Švice angažiranih 411 igralcev, režiserjev, dramaturgov in inscenatorjev. A od tega števila je samo 239 Švicarjev (58%), ostalih 172 gledaliških delavcev pa je prišlo v Švico iz Nemčije, Avstrije in Fran-cije.

Pred nekaj dnevi je objavil naš tisk kratko poročilo, da so v Švici sprejeli sklep, da bo odslej v švicarskih gledališčih mogel dobiti angažma samo švicarski gledališki delavec. Pogodbe, ki jih imajo razna gledališča z inozemci, ne

bodo več obnovljene. Ta ukrep švicarske vlade je samo eden od ukrepov, ki jih v Švici srečujemo na vsakem koraku: skrb za domače ljudi in izločanje tujcev iz javnega in kulturno-umetniškega življenja. Vzrok za ta ukrep pa je v brezposelnosti švicarskih gledaliških delavcev.

Švica velja za mnoge naše ljudi za nekakšno objubljeno deveto deželo, kjer je lahko živeti. Pogledimo na kratko, kaj pravi o življenju švicarskega gledališkega delavca Isabell Mahrer v članku Socialni položaj in delovne možnosti gledališkega umetnika v nemškem delu Švice: Švicarski gledališki delavci imajo kolektivno pogodbo, ki velja v nemškem delu Švice od leta 1946. Kot delovni čas se po tej pogodbi računa samo čas, ki ga igralce ali režiserj prebije v gledališču. Splošni normativ je: od 9.30 do 14. in od 19. do 23. ure. Studij vloge ali dela doma se ne računa v delovni čas. Pač pa pripada vsakemu igralcu pred večerno predstavo počitek, ki mora trajati najmanj štiri ure, po predstavi pa počitek, ki more trajati do 10 ur. Uprave gledališč lahko počitek skrajšajo v času glavnih in generalnih vaj in pa v primerih, ko pride do motenj v repertoarju. Gledališki delavec ima pravico do štirih prostih dni v mesecu. Uprava ima pravico, da dá igralcu namesto celih prostih dni tudi osem prostih popoldnevo ali popoldnevo.

Gledališki delavci v Švici imajo do plačanega dopusta pravico samo teoretično. Sistem angažmajev je namreč tak, da igralce redno vsako sezono odhaja v drugo gledališče. Pogodbena doba v gledališču se neha s koncem sezone, druga se pa začne šele z začetkom druge sezone, tako da velika večina igralcev in režiserjev ostaja čez poletje brez plač. Nekatera gledališča imajo urejeno tako, da prejemajo igralci 10-mesečno plačo razdeljeno na 12 mesecev. Do pravih počitnic pride potemtakem zelo malo švicarskih gledaliških delavcev, saj si morajo čez poletje poiskati dela drugod. Te stvari spominjajo na začetke slovenskega gledališča, ko so nesorji slovenskih gledaliških igralcev še služili svoj vsakdanji kruh kot obrtniki in uradniki.

Marsikateri gledališki igralec v Jugoslaviji se bo nemalo začudil, ko bo bral, da si morajo švicarski igralci še danes redno sami oskrbeti vse kostume za moderni repertoar. Našel se bo kdo, ki tega sploh ne bo verjel. Stvar je res čudna, vendar ni razloga, da bi uradnim podatkom v Švicarskem gledališkem almanahu ne vrejeli. Omenjena kolektivna pogodba določa, da za gledališka dela, v katerih potrebuje igralec stilni kostum, oskrbi kostume uprava gledališča, o modernem repertoarju pa pogodba pravi dobesedno:

...Vse moderne promenadne obleke in obleke za večerne družabne prireditve v igranih delih mora oskrbeti igrallec sam. Med trgovskimi podjetji in Združenjem gledaliških igralcev pa velja tih dogovor, da dobe igralci za obleke, ki jih potrebujejo na odru, majhen popust. Kljub temu Isabell Mahrer v članku, iz katerega erpam te podatke, toži, da se večina podjetij v manjših mestih tega dogovora ne drži.

Plače gledaliških delavcev v Švici se sučejo med 600 do 1000 franki mesečno. Samo 50% zaposlenih švicarskih gledaliških delavcev pa prejema plačo skozi 12 mesecev. Od teh jih ima okoli 80% plače do 600 frankov mesečno. Od 25 aktivnih režiserjev jih ima samo 7 mesečno več kot 800 frankov plače. Po 1000 frankov plačuje najboljšje režiserje samo gledališče v Zuerichu in v Zenevi.

Socialnega zavarovanja gledališki delavci v Švici nimajo. Privatne pokojninske ustanove lahko izplačujejo zelo skromne pokojnine: po 41 letih službe prejme igralce upokojenec na leto 2469 frankov, plus 528 frankov draginjske doklade. Na žalost nimam pri roki podrobnih podatkov o življenjskem standardu v Švici. Zato ne morem preračunati, koliko pomeni upokojenca ta znesek. Avtorica članka pravi, da se s to pokojnino pod nobenim pogojem ne da živeti.

Stalen angažma ima slaba polovica švicarskih gledaliških delavcev. Ostali so brez posla in navezani na priložnostno delo pri radiu in filmu. Zato se zelo izseljujejo, toda tudi v drugih evropskih državah jih čaka huda borba za delo in za eksistenco. Ko člankarica Isabell Mahrer pregleduje možnosti, ki jih ima švicarski igralce v inozemstvu, navaja tele zanimive podatke: V sezoni 1937/38 sta bili v Nemčiji 502 gledališči. Danes deluje v zapadni Nemčiji samo še 120 gledališč, od tega 20 državnih, 80 mestnih in 20 privatnih. V Berlinu deluje 10 državnih gledališč, od tega sedem v vzhodnem sektorju, tri pa v zapadnem sektorju. V sezoni 1937/38 je bilo v Nemčiji 3664 stalno angažiranih gledaliških delavcev, od tega 2396 moških in 1268 žensk. Danes je samo v francoski in britanski okupacijski coni zapadne Nemčije prijavljenih 2545 brezposelnih igralcev, režiserjev in dramaturgov!! V Avstriji je položaj še slabši. Clankarica pravi, da je naravnost katastrofalen, ne navaja pa nobenih števil. Kam naj se torej brezposelni švicarski igralce ali režiser izseli? Kje naj najde možnost za delo in eksistenco? Ta vprašanja si je postavila strokovna organizacija švicarskih gledaliških delavcev in si na njih odgovorila takole: Zakaj bi šli Švicarji po svetu iskat dela, ko je jasno, da ga ne bodo mogli najti, v Švici pa je angažiranih

toliko tujcev. In tako je prišlo do sklepa švicarske vlade, da se omogoči Švicarjem angažma v domovini, inozemcem pa se pogodbe ne podaljšajo.

Zdelo se mi je potrebno, da slovensko gledališko občinstvo seznanim s temi podatki o švicarskem gledališču. To seveda ni mogel biti kritični prikaz gledališkega življenja v Švici. Zdi se mi pa, da bodo podatki, ki jih navajam, za marsikoga zanimivi. Pravljiца o objubljeni deveti deželi je — vsaj kar se gledališča tiče — res samo pravljica. In človek si ne more kaj, da bi tega stanja v bogati Švici ne primerjal s stanjem pri nas, kjer gredo za gradnje novih gledaliških hiš in za delo številnih mladih folklicnih gledališč kot tudi za vzgojo strokovnih gledaliških kadrov težki milijoni. In še ena primerjava: med podatki sem dosledno navajal število repriz pri posameznih uprizoritvah. Na prvi pogled je jasno, — dasi ne morem te trditve podpreti s podrobnimi številnimi primerjavami glede na število prebivalstva v posameznih mestih in tako naprej — da imajo naša gledališča daleč več publike kot švicarska. Povprečno se giblje število repriz v Švici okoli 9 do 10, dočim je pri nas to povprečje dokaj višje. In zopet brez podrobnega računanja: v Jugoslaviji pride eno gledališče na manj prebivalcev kot v objubljeni deželi Švici (v Jugoslaviji 53 gledališč na 15 milijonov, v Švici pa 11 gledališč na nekaj manj kot pet milijonov).

PIA IN PINO MLAKAR sta v münchenski Državni operi naštudirala novo balnetno delo. Dne 17. februarja je bila premiera Délibesove Coppelije v njuni koreografiji. Kritik mi do izida te številke Gledališkega lista ni bilo mogoče dobiti, upam pa, da bom v prihodnji številki že lahko podrobneje poročal o uspehu, ki sta ga doživela.

FORSTERJEVA IGRA ROBINZON NE SME UMRETI V GÖTTINGENU. Istočasno kot v Celju so študirali Forsterjevo igro Robinzon ne sme umreti tudi v Državnem gledališču v Göttingenu, to je v enem od pomembnih gledaliških središč zapadne Nemčije. Stara slavna göttingenska univerza ima svetovno znani inštitut za gledališke vede, kjer se šolajo nemški gledališki teoretiki.

Premiera Forsterjeve igre je bila v soboto, 14. februarja. Upam, da bom tudi o tej uprizoritvi lahko v prihodnji številki že podrobneje poročal.

L. F.

DOMAČE GLEDALIŠKE VESTI

PRIHODNJA PREMIERA. V sredo, dne 25. marca bo premiera Mo-lièrove komedije »Namišljeni bolnik« v novem prevodu Janka Modra, v režiji Frana Žižka in v inscenaciji Vladimirja Rijavca.

Uredništvo Gledališkega lista ponovno vabi k sodelovanju vse gledališko občinstvo. Gledališki list naj postane tribuna, v kateri bodo prišla do izraza najrazličnejša mišljenja o delu gledališča. Pošiljajte nam kritične pripombe o našem delu, predloge za repertoar, za popularizacijo predstav in prispevke o vseh vprašanjih, ki zadevajo gledališče sploh, probleme celjskega gledališča pa še posebej. Uredništvo se obvezuje, da bo vse prispevke objavljalo ali jih dajalo v javno diskusijo.

Dosedanja vabila k sodelovanju so ostala brez odmeva. Naj današnje vabilo zato doživi tem večji odziv.

Umetniško vodstvo gledališča vabi vse občinstvo, da mu čim prej pošlje svoje želje in predloge za repertoar v prihodnji sezoni. Vse, ki imajo kakršnokoli možnost, da nabavijo v inozemstvu moderna dramska dela, ki jih gledališče zaradi pomanjkanja deviz ne more dobiti, prosimo, da nam jih posodijo.

IZ GLEDALIŠKE PISARNE

Za naše gostovanje v ljubljanskem Mestnem gledališču z Žmavčevo dramo »Izven družbe« dne 13. februarja 1953 nam je dalo kamion za prevoz kulis brezplačno na razpolago trgovsko podjetje Tehnometal v Celju. Za izredno naklonjenost in za to res velikodušno gesto se vsemu kolektivu imenovanega podjetja javno zahvaljujemo. Kolektiv Tehnometala je s tem našemu gledališču omogočil, da v slovenskem kulturnem središču pokaže sadove svojega dela.

POPRAVEK. Na 92. strani 5. številke Gledališkega lista se je vrnila tiskovna pomota. Podpisi pod slikami bi se morali pravilno glasiti takole:

Pod gornjo sliko: Zaključni prizor komedije. Od leve proti desni: Miriam (Bogdana Vrečkova), Edith (Nada Božičeva), sodnik (Franc Mirnik), Harold Simmons (Milan Krašovec), vojak-črnc (Franjo Cesar), Albert (Peter Božič), narednik Chuck (Vinko Podgoršek) in Marta (Neda Sirknikova). Pod spodnjo sliko: Prizor iz prvega dejanja. Od leve proti desni: sodnik (Franc Mirnik), Miriam (Bogdana Vrečkova); Edith (Nada Božičeva), Albert (Peter Božič), narednik Chuck (Vinko Podgoršek), Marta (Neda Sirknikova) in poročnik Seawright (Janez Škof). Foto Pelikan.

Gledališki list Mestnega gledališča v Celju. Sezona 1952/53. Letnik VII, številka 6. Izhaja za vsako premiero. Lastnik in izdajatelj Mestno gledališče v Celju. Predstavnik Fedor Gradišnik. Urednik Lojze Filipič. Tiska Celjska tiskarna. Vsi v Celju. Naklada 700 izvodov. Cena 20 din.